ننـــــــــــګرهار پوهنتون
پوهنیار فیاض ګل مظلوم یار

په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي موقعیت

لنډیز

افغانستان د سیاسي جغرافیي دستر توب یو اوږد تاریخ لري. دا د ختیز او لویدیز ترمنځ او هم د جنوبي او مرکزي اسیا ترمنځ د سوداګرۍ او کوچېدنو لرغوني لاره ګڼل شوې.

د افغانستان په محور د سیمه ییزو نښلونکو پروژو پرمختګ کولای شو د استانبول پروسې او د ریګا اقتصادي ډیپلوماسۍ چوکاټ لاسته راوړنه وبولو. له هغې ډلې د افغانستان، ایران او هند ترمنځ د چابهار بندر، د لاجوردو لارې، د درېوو هېوادونو ترکمنستان، افغانستان او تاجکستان ترمنځ د رېل پټلۍ پروژې (د آتامراد آقینه رېل پټلۍ پرانسته) د ابتدایي مرحلې بشپړېدل، تاپي، کاسا زر، د وربښمو دهلېز او د ۵۰۰ کیلو واټه برېښنا لېږد تاپي پروژې او نورو سیمه ییزو نښلوونکو پروژو نومونه واخلو. همدارنګه کولای شوو وایو افغانستان د اسیا د نښلولو نقطه چې جنوبي اسیا د مرکزي اسیا، ختیزه اسیا د لویدیزې اسیا سره او په ټوله کې د اسیا ډیرى هېوادونه د اروپا سره نښلوي. دا ټول هغه څه دي چې په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیکي او جیواکونومکي ارزښت او موقعیت روښانه کوي. دغه علمي مقاله کتابتوني بڼه لري چې په کې د مختلفو علمي مقالو، کتابونو او د انټرنیټ د بېلابېلو سایټونو څخه استفاده شوې. په دې علمي مقاله کې هڅه شوې ترڅو وپوهېږو افغانستان د خپل ځانګړې جغرافیایي موقعیت څخه څنګه په سمه توګه ګټه پورته کولی شي او همدا شان څنګه کولی شي د اسیا د څلور لارې په توګه خپل جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي وزن معلوم او له دې موقف څخه بشپړه ګټه واخلي. د مقالې په پای کې دې نتیجې ته رسیږو چې که چېرې د افغانستان جغرافیایي، جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي موقعیتونو څخه په سمه توګه ګټه پورته شي، لرې نده چې افغانستان دې د سیمې او اسیا د اقتصادي څلورلارې مقام خپل کړي.

کلیدي کلیمې: مرکزي اسیا، [illegible]، جیوپولیټیک او جیواکونومیک

Ketabton.com

سریزه

پیاوړی اقتصاد، په خپلو پښو ولاړه ټولنه، ټولنیز ثبات، ملي پیاوړی حاکمیت، د ارضي تمامیت ډاډمنتوب، ملي او نړیوال لوړ پرستیژ، هغه پیاوړي دریځونه دي چې وینبو ملتونو د اساسي موخو په توګه ځان ته ټاکلي دي. نن ورځ اقتصاد او تجارتي اړیکې یوازې د اړتیاوو او فزیولوژیکي ضرورتونو بشپړ کول نه، بلکې تر دې اوچت اهداف، یعنې هوساینه هم لري.

د هېواد د پرمختګ لپاره د ترانزیت د زیربنا پانګې ته لکه: لوی لارې، سړکونه، د ریل پټلیو، هوایي کرښو او هوایي ډګرونو ته چې دنورو سکتورونو ترڅنګ د انجنیري له مسلکونو سره تړاو لري، اړتیا شته. د پورته ترانزیتي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواصلاتي زيربناوو له علمي پرمختګ څخه پرته د يو هېواد ښېرازي او پرمختيا امکان نلري. همدارنګه، داسې زيربناوې رامنځته کول په هېواد کې ثبات، خورا زياتې پانګونې، کارپوهانو، مديرانو، ښې دولتي پلانګذارۍ او نورو ته اړتيا لري. که په يو هېواد کې منظمه رهبري او مديريت پرمخ لاړ شي نو د هغه هېواد په اقتصادي وده کې زيات رول لري http://www.taand.com/archives/51317 د میلاد نه څلور پیړۍ د مخه د سکندر مقدوني په وخت کې د هند او يونان ترمنځ سوداګري د افغانستان له لارې تر سره کيده، افغانستان د يونانيانو او باختري شاهانو په وخت کې د سوداګرۍ په برخه کې ځانګړې ارزښت درلود. بلخ د وريښمو او مساله جاتو د لارو په مرکز کې پروت وو او دغه ښار د چينايي او هندي توکو د تبادلې مرکز وو. همدارنګه د وريښمو لار چې ختيز يې د لويديز سره نښلاوه، له افغانستان څخه تيريده چې هغه وخت وريښمو ډېر ارزښت درلود او له همدې لارې د هېواد توليدات، ختيز او لويديز بازارونو ته لېږديدل. د افغانستان دغه سوداګريز ارزښت د چنګيز يرغل، په اروپا کې د وريښمو د چينجو د رزونې دود، همدارنګه په اروپا کې د سمندري لارو موندنو او د عصري وسايلو رامنځته کېدو اغيزمن کړ(نيازی، ۱۳۹۷:م م. ۵-۴). افغانستان حق لري چې له اوږدې مودې جګړې وروسته يوه انساني مرفه ټولنه ولري او خپل طبيعي سرچينې، اقتصادي امکانات، غوره جغرافيايي موقعيت او هغه پوتانسيل چې لري يې، د خپل ولس په ګټه وکاروي. په دې لړ کې يوه لاره داده چې د افغانستان د جيوپوليټيک او جيواکونوميک موقعيت څخه غوره ګټه وشي او له انزوا څخه ووځي. ددې موخې لپاره بايد د منطقوي سازمانونو، منطقوی اقتصاد، نړيوالو اوبو ته دلار موندنې، په بهرني تجارت کې د لوی کسر د له منځه وړلو او له راز راز سياسي فشارونو د خلاصون لپاره لارې ولټول شي. په دې کې يو هم د تجارت او اقتصادي مبادلاتو لپاره د امکاناتو لټول دي(فرهادي، ۲۰۰۱:م ۴).

موخې

- په سيمه کې د افغانستان د جغرافيايي موقعيت ارزښت پېژندل.
- د اسيا د مختلفو هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش روښانه کول.
- د هغو پروژو او هوکړه ليکونو پېژندل چې په سيمه کې د افغانستان د جيوپوليټيک او جيواکونوميک عواملو د پرمختګ لامل ګرځي.

پوښتنې

په سيمه کې د افغانستان جغرافيايي موقعيت او ارزښت روښانه کړئ؟

د اسيايي هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش څه شی دی؟

د سيمې د هېوادونو سره د افغانستان د مهمو پروژو د لاسليکېدو له کبله د هېواد مهمې لاسته راوړنې کومې وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد او کړنلاره

ددې علمي مقالې دليکنې او څېړنې بنه ترزياته بريده کتابتوني ده، چې په اړه يې ګټور معلومات له کره سرچينو، معتبرو او نويو اثارو او انټرنيټ پاڼو څخه راټول او د مقالې په مناسبو ځايونو اوبيلا بيلو پراګرافونو کې په سيستماتيک ډول ځای په ځای شوي دي.

دموضوع ارزښت

څرنګه چې افغانستان په وچه کې راګېر هېواد دی نو په دې اساس د هغو عواملو پېژندل ترڅو افغانستان وکولای شي د سيمې له هېوادونو سره خپلې تجارتي اړيکې ولري. همدارنګه په سيمه کې د افغانستان جيوپوليټيک او جيواکونوميک ارزښت محصلينو او مينوالو ته ورپېژندل ، او ددې موضوع ګانو په ارزښت باندې يې پوهول.

محدوديتونه

ددې موضوع دڅېړنې په بهير کې ځينې ستونزې اومحدوديتونوسره مخامخ شوی يم لکه : د سيمې څخه لېدنه ،دنوي اومعتبروکتابونو کمښت، په ننګرهارپوهنتون کې دجغرافيې اړوندکتابونو، امکاناتو او دځينونورو اسانتياو ، نه شتون داهغه محدوديتونه دي چې يادول يې اړين برېښي.

د لويو لارو ارزښت

له تاريخي پېښو او د بشري تمدن د ودې له بهير څخه داسې پايله ترلاسه کېږي چې د مواصلاتي کرښو او لويو ترانسپورتي لارو وده او پراختيا د زېربنا په توګه د فرهنګ، سوداګرۍ، اقتصاد، د ټولنو، قبيلو او پرګنو د ګډېدو، د ښارونو د پيوستون، صنعتي مرکزونو، مارکيټونو د سياسي، کلتوري او اداري حالت په پرمختګ کې ځانګړی ځای لري (عارض،۱۳۸۰: م۴). لارې او سړکونه د بشري ټولنو او هېوادونو ترمنځ د پيوستون او اړيکو هغه وسيله ده چې نه يوازې د سوداګرۍ لپاره يې موثريت څرګند دی بلکې د لرغونو زمانو راهيسې يې د تمدونونو، کلتورونو او بېلابېلو تهذيبونو د پېژندلو او وړلو راوړلو په چارو کې ټاکونکی او ګټور رول لوبولی دی (باوري، :م۱).

د ژوند د سطحې لوړتيا، د صنايعو او ماشين آلاتو وده، د طبيعي او کاني زېرمو څخه زياته ګټه اخستنه، د روغتيايي او عرفاني چوپړ تامين، د لومړنيو کرنيزو موادو ترويج، لېږد او دهغو وده او پراختيا اوپه پای کې يوې بسيا، لوړې او متحدې ټولنې جوړول د سياسي او کلتوري پلوه په سيده توګه د مواصلاتي او ترانسپورتي سکټور په ودې پورې اړه لري (عارض،۱۳۸۰:م م. **۵.۴**).

د افغانستان دلويو لارو تاريخچه

يو انګريزي متل دی چې (The cultures goes by road) ياني کلچر او پرمختګ له سړک سره ځي. په حقيقت کې ديوه هېواد د پرمختګ لپاره مواصلاتي کرښې د اقتصادي ودې بنسټ ګڼل کيږي (ځل،۱۳۹۰:م. **۵۱**).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلویو لارو جوړېدل تل د طبیعي او اقتصادي حالت تابع وي. په افغانستان کې د لویو لارو تاریخچه هم د افغانستان له لرغوني فرهنګ او ثقافت سره سیده اړیکې لري. لکه څنګه چې د بلخ کرنیز او فرهنګي مدنیت له میلاد څخه (۳۵۰۰) کاله وړاندې پلې لارې، د اوښانو او اسونو لارې او کاروانونه هم په همغه لرغوني تاریخ پورې اړه پیدا کوي، ځکه انسان د پوهې او فرهنګ په تر لاسه کولو سره ، د ځمکې پر مخ خپلې واکمنۍ او تسلط په څنګ کې خپل اداري، سیاسي، ټولنیز او تجارتي پولې په غوره شان ټاکي او تثبیتوي. په لرغوني باختر کې د کرنیز مدنیت د رڼا په خپریدو سره، د وخت افغانستان په شمال کې له ترکستان ، په شمال ختیز کې د مغولو له امپراطورۍ سره، په جنوب کې د هند له نیمې وچې او په لویدیز کې د فارس له لرغوني امپراطورۍ سره تل په تجارتي راشه درشه او د لومړنیو توکو په لیږدولو بوخت وو. له بل پلوه له ګاونډیو هېوادو څخه زیات تجارتي لارې د افغانستان په لورې راخلاصې وې او دا هم ځکه چې نه یوازې په افغانستان کې یو فرهنګي مرکزیت موجود وو، بلکې په ګوډ ګوډ کې یې فرهنګي، مذهبي، سوداګري، د قیمتي ډبرو او فلزاتو تولیدات تر ستر ګو کېدل. د بشري اړتیا او د ګاونډیو هېوادو د تجارتي مارکیټونو د غوښتنې له امله ، د تجارت او تګ راتګ لویو او وړو لارو ته اړتیا لیدل کېدله. دغه فرهنګي غنا وه چې د هېواد مادي او معنوي بنسټ یې جوړاوه (عارض،۱۳۸۰:م ۱۱). په اوسني وخت کې د انسان د ژوندانه په ټولو اړخونو کې بدلونونه راغلي، مواصلاتي کرښو په هېوادونو کې د اقتصاد او فرهنګ بنسټ تشکیل کړ. په افغانستان کې هم دپلیو لارې، سړکونو او په حیواناتو باندې وړنه راوړنه په موټرو بدله شوه(تڼیوال،۱۳۹۱:م ۳۷۷).

له دویمې نړیوالې جګړې وروسته د سړکونو جوړېدو ته پاملرنه وشوه، د کورنۍ جګړې نه وړاندې په افغانستان کې تقریبا (۳۸۰۰۰) کیلو متره ګټې اخیستو وړ سړکونه او (۲۵۰۰) کیلو متره داسې سړکونه موجود و ، چې د کال په ځینو موسمونو کې به ورڅخه ګټه اخیستل کېده (ځل،۱۳۹۰:م ۵۱). که چېرې ښه ځېر شو د افغانستان سیاسي او اقتصادي وده په اوسنیو شرایطو کې له مواصلاتي ودې څخه بې اغیزې نشي پاتې کیدای. افغانستان د خپل غوره جغرافیایي موقعیت او تاریخي سوابقو له مخې د مواصلاتو په برخه کې لږ څه وروسته په صنعتي کېدو پیل وکړ او له دې مادي زېربناو څخه یې ناوخته ګټه واخیسته چې اصلي لامل یې د انګریز او روسې لاس وهنه وه، چې د بېلتون اچونې او تیرې د سیاست له امله یې افغانان داسې مصروف وساتل چې و یې نشو کولای له خپل مولده ځواک نه سمه ګټه پورته کړې (عارض،۱۳۸۰:م ۸). باید ووایو چې په اوسني وخت کې افغانستان د خپل جیوپولیټیک ،جیواستراتژیک او جیو اکونومیک موقف په راځرګندولو سره د نړۍ پام ځانته راړولی دی چې په اوس وخت کې د نړۍ او په ځانګړي توګه د اسیا د مختلفو هېوادونو د نښلولو یوازېنۍ کړۍ ګڼل کیږي. ترانزیټ او ترانسپور ټ د نړیوالو اقتصادي ګټو یو ځای کولو له لارې د نړۍ او په ځانګړې توګه د سیمې ترمنځ د تقابل له میدان څخه د تعامل نقطې ته د افغانستان د سیاست بدلول او له یو بل سره د سیمې هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان د جیواکونومیک ظرفیت پېژندنه د حکومت له لومړیتوبونو څخه ګڼل کېږي. افغانستان د سیمې د مرکزي او ترانزیټي کلیدي ټکي په توګه د خپل رول د تحقق لپاره لوی ګامونه پورته کړي او په دې لاره کې یې ځلانده پرمختګونه هم لرلي دي. افغانستان د ترانزیټ په برخه کې توانېدلی چې له بېلا بېلو هېوادونو سره ګڼ هوایي دهلېزونه برابر کړي او له بېلابېلو هېوادونو سره د خپلې سوداګرۍ کچه پراخه کړي او ان په ځمکني ترانزیټ سربېره د هېواد په تاریخ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي ځل لپاره له هند سره هم مهاله د سوداګرۍ هوايي دهلېز پرانیست او ګټې اخیستنې ته وسپارل شو. دترانزیټي لګښت کچې راټیټیدل، هدفي سیمو ته دموسمي صادراتو پر وخت رسول، د اړتیا وړ صادراتي او وارداتي محصولاتو دامنیت ټینګول او... بېلابېلو ترانزیټي او ترانسپورټي دهلېزونو ته د لاس رسي پایلې دي. داور ګاډي پټلۍ جوړول او پراختیا، دترانزیټي سړکونو پراختیا، په دې برخه کې د حقوقي او قانوني تشو ډکول، د هوايي ډګرونو پراختیا، په لویو سازمانونو لکه TIR[1] کې غړیتوب، د ترانزیټ په سکتور کې د افغانستان د لاسته راوړنو بله برخه بلل کېږي. د سیمې او ګاونډیو هېوادونو سره د دوه اړخیزو او څو اړخیزو هوکړه لیکونو لاسلیک، له فساد سره مبارزه او د کورني او بهرني ترانزیټ او ترانسپورټ بهیر چټکتیا او اسانتیا او... په دې برخه کې د حکومت د فعالیتونو بله برخه ده (د ستراتېژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت، ۱۳۹۲:م ۱۲۲)

۱: جدول: د ګاونډیو هېوادونو سره د افغانستان مهم بندرونه

د بندر نوم	ولایت	ګاونډی هېواد	د بندر نوم	ولایت	ګاونډی هېواد
اسلام قلعه	هرات	ایران	شیرخان	کندز	تاجکستان
ابونصر فراهی	فراه	ایران	تورخم	ننګرهار	پاکستان
پل ابریشم	نیمروز	ایران	غلام خان	خوست	پاکستان
تورغونډۍ	هرات	ترکمنستان	سپین بولدک	قندهار	پاکستان
آقینه	فاریاب	ترکمنستان	حیرتان	بلخ	ازبکستان

په سیمه کې د افغانستان جیو اکونومیکي او ترانزیټي ارزښت

افغانستان په داسې یوه سیمه کې موقعیت لري چې کولای شي په سیاسي، امنیتي، اقتصادي، فرهنګي، جیوپولیټیکي او جیو اکونومیکي لحاظ د اسیا څو مهمې نقطې لکه: مرکزي اسیا، منځنی ختیز او جنوبي اسیا سره ونښلوي. د اسیا ترټولو مهمه سیمه منځنۍ اسیا ده، ولې په اوس وخت کې هند او پاکستان غواړي د افغانستان له لارې په جنوبي اسیا کې خپل منځي رقابت وکړي. دبل لورې د هندوستان لپاره افغانستان، د مرکزي اسیا او منځنی ختیز ته د داخلېدو دراوزه ګڼل کېږي. هندوستان د افغانستان په همکارۍ کولای شي منځني ختیز او مرکزي اسیا ته لار پیدا او هم کولای شي چې په اقتصادي لحاظ په دغه سیمه کې د پاکستاني او چینايي تجارت مخه ونیسي. (وثوقی و همکاران، ۱۳۹۳:م ۱).

[1] Transport International par la Route

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم د تاريخ په اوږدو کې افغانستان د غوره جغرافيايي موقعيت درلودونکی وو. مګر په هره دوره کې يې ارزښت تفاوت درلود. په لرغوني وختونو کې د افغانستان د موقعيت ارزښت د وريښمو لارې د تېرېدو له کبله وو ولې په اوس وخت کې دا ارزښت د مرکزي اسيا څخه د ګاز پيپ لاين او نفتو لېږدول د جنوب او ختيز په لور ځانګړې شوی دی. پرته له شکه لويديز د طالبانو د واکمنۍ څخه مخکې او وروسته پدې قانع وو چې د ګازو او نفتو انتقال د مرکزي اسيا څخه د جنوبي اسيا او د نړۍ ازادو اوبو ته د لېږدولو لپاره افغانستان ځانګړې موقعيت لري. دغه لوري عملا ايران د مذاکراتو له هغه ميز څخه د ختيز او جنوبي اسيا په لور د انرژي انتقال دی، لرې کوي. د بل لورې افغانستان په داسې يوه سيمه کې قرار لري چې د نړۍ ۲۰ سلنه انرژی تامينوي (پيشګاهي فرد، رحيمي، ۱۳۸۷:م. ۱۲۵). د مرکزي آسيا هېوادونو سره د افغانستان تجارتي اړيکې مخ په ډېريدو دي دا ځکه چې افغانستان د مرکزي اسيا او جنوبي آسيا د هېوادونو ننښلولو سره په ثبوت ورسوله چې له افغانستان پرته، ددوی اړيکې ناممکنې دي (نادري او همکاران يې، ۱۳۹۲:م. ۱۸).

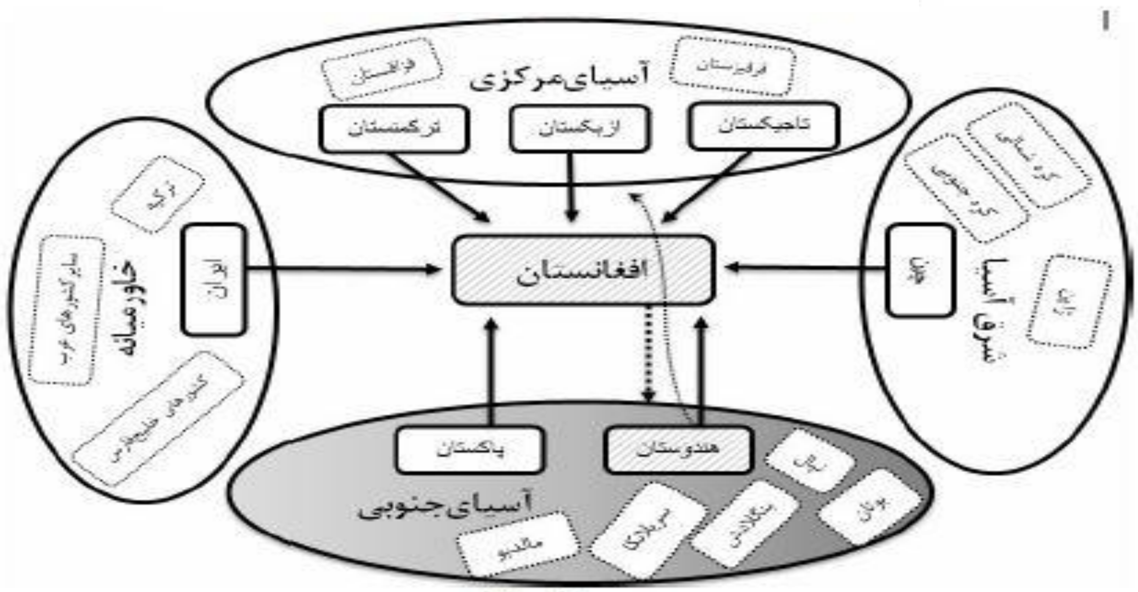

۱. شکل: د اسيا په لويه وچه کې د مرکزي اسيا، جنوبي اسيا، ختيزې آسيا او د منځني ختيځ ترمنځ په ننښلولو کې د افغانستان نقش

د مرکزي اسيا سره د افغانستان د تړلو فرصتونه

افغانستان په شمال کې د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان سره ګډې پولې لري. افغانستان د دغه هېوادونو په مرسته کولای شي د نورو مرکزي اسيا هېوادونو ته لار پيدا کړي. که څه هم دغه سيمه د يو بل سره ګډې ځانګړنې لري چې په ۱۸ پيړۍ کې د روسيې او بريتانيا د استعماري رقابت له امله ديو بل څخه بيل شول (وثوقی و همکاران ۱۳۹۳:م. ۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرکزي اسیا هېوادونو سره د افغانستان تړل د امریکا یوه اوږد مهاله استراتژي وه، چې ددې طرحې په واسطه امریکا متحده ایالاتو غوښتل د افغانستان له لارې مرکزي اسیا کې خپل نفوذ زیات کړي. ترڅو په افغانستان کې ددوی نفوذ وکولای شي چې دخپلو گټو لپاره د مرکزي اسیا هېوادونو ته کوم تهدید ونه اوسي. د بل لورې د مرکزي اسیا هېوادونه په دې اساس هم له افغانستان سره د اړیکو په پراخولو کې دي چې۱: په افغانستان کې د با ثباته دولت په رامنځ ته کېدو ددې هېوادونو امنیت خوندي پاتې کیږي. ۲:مرکزي اسیا په افغانستان کې بې شمېره اقتصادي گټې لري چې یو د افغانستان له لارې د اسیاد نورو سیمو سره تړل دي (وثوقی و همکاران، ۱۳۹۳:م. ۱۰).

که څه هم افغانستان په وچه کې راگېر هېواد دی خو د جغرافیې موقعیت ، طبیعي شرایطو او فرهنگي ارزښتونو ته په کتلو سره د آسیا او نړۍ د تمدن زانگو گڼل کیږي. افغانستان اسیایي هېوادونو لپاره په نړیوالو اړیکو کې د څلور لارې حیثیت لري. دا ځکه افغانستان د ځانگړې موقعیت په درلودلو سره دآسیا او نړۍ په نښلولو کې د یو پل بڼه غوره کړې، چې منځنۍ او شمالي اسیا د جنوبي آسیا سره او ختیزه اسیا د لویدیزې اسیا سره نښلوي (عظیمي،۱۳۹۰:م. ۲۳). همدا رنگه د چابهار بندر، هوایي دهلیزونو ،د لاجوردو لار اود اوسپنې د کرښو په واسطه د نړۍ او سیمې هېوادونه سره نښلوي چې ددغه هېوادونو لپاره د اړیکو تر ټولو لنډه لاره گڼل کیږي (نادري او همکاران یې،۱۳۹۲:م. ۱۸).

د افغانستان د جغرافیایي موقعیت له مخې، د اسیا د لویې وچې په مرکز کې د تاریخ د ډېرو پخوا زمانو څخه د ختیز او لویدیز ترمنځ خپلې سوداگریزې اړیکې ساتلې دي. ددغې سوداگریزې او فرهنگي اړیکو ادامه د وگړو په ژوندانه کې د اقتصاد او فرهنگ له مخې ستر رول لوبولی دی. د مېلاد نه وړاندې په څلورمه پېړۍ کې د سکندر د لښکر کشۍ په پایله کې د یونان او هند ترمنځ سوداگریزې اړیکې د افغانستان له لارې ترسره کېدې او وروسته دا اړیکې لاپسې ټینگې شوې. د مېلاد نه دوه پېړۍ وړاندې چې د یونان او باختري شاهانو د سلطنت دورې سره سمون لري دغه هېواد په سوداگریزو چارو او مراوداتو کې ځانگړی مقام درلود. بلخ د خپل غوره موقعیت په درلودو ددغو لارو د یوځای کېدو مرکز وو. د وریښمو مهمې لارې له دې ځایه تېریده. وریښمو او اوهم د وریښمو تاریخي لارې زیات ارزښت درلود. راکړه ورکړه یې په ټولو هېوادونو کې ترسره کېدله. دشمال سوداگریز مالونه به جنوب او د جنوب مالونه د شمال په لور، همدارنگه د ختیز مالونه به لویدیزو هېوادونو ته له همدې لارې تېریدل (تڼیوال،۱۳۹۱:م. ۳۷۲). په دې توگه جنوبي ښارونو پیوستون امکان وموند او د ټولو ښارونو ترمنځ د پیوستون کړۍ رامنځ ته شوه(عارض،۱۳۸۰:م. ۹). په اوس وخت کې د افغانستان د همکارۍ څخه پرته د جنوبي او مرکزي اسیا هېوادونه دیو بل له امکاناتو څخه گټه نشي پورته کولی. افغانستان پدې وتوانید چې په سیمه کې خپل ځانگړی جیواکونومیک ارزښت په ډاگه کړي. په اوسني وخت کې د سیمې ټول هېوادونه پدې قانع دي چې د افغانستان له گډون پرته په اسیا کې د هیڅ هېواد تجارتي اړیکې پرمختگ نشي کولی(ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها ،۱۳۹۷:م.م. ۴۹-۵۰).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنیار مظلوم یار دغه علمي مقاله د ننګرهار پوهنتون د پوهې مجلې د درې میاشتنۍ خپرونې د ۱۳۹۹ کال دویمه ګڼې په ۳۷ پاڼې کې خپره شوې.

افغانستان او د سیمې اقتصاد

افغانستان له جغرافیایي اړخه په سیمه کې ځانګړې ارزښت لری. افغانستان د منځنۍ آسیا ، منځنۍ ختیز او د جنوبي آسیا تر منځ د یوه پله حیثیت لری او د سیمی د لویو او نویو اقتصادونو (هندوستان او چین) لپاره نړیوالو بازارونو ته د لارې په توګه ارزښت لری. په سیمه کې د تاریخ په اوږدو کې داسې مدنیت نه و او نشته چې پرته د افغانستان له ګډون څخه رامنځته شوی وي. د تجارت لرغوني مهمه لاره (د ورېښمو لار) له افغانستان څخه تیریدله او په معاصر وخت کې یې یو ځل بیا خپل مهم ستراتیژیک ارزښت بیا وموند. په سیمه کې د نوي وضعیت راڅرګندیدو دا وښوده چې په سیمه کې، منطقه یې اقتصاد ته اړتیا ده. د لاجوردو او ورېښمو لاره باید بیا نوې شي . د روسیې، چین او هندوستان ورځ په ورځ پیاوړې کیدونکی اقتصاد په منطقه کې یو نوی وضعیت رامنځته کړی دی چې د افغانستان همکارۍ ته اړتیا لري. افغانستان همدا اوس د سیمې یو شمېر منطقه یي جوړښتونو لکه ECO[2], SCO[3] SAARC[4] ,کې فعال ګډون لری. په دې وروستیو کې د چابهار د بندر د پرانستلو ترڅنګ، د لاجوردو لار هم پرانیستل شوه. د مالونو تبادله، ترانزیت او بهرنۍ سوداګری د نن ورځې د اقتصاد یو مهم بحث دی. زیاترو هېوادونو خپل اقتصاد د ترانزیت او سوداګرۍ له لارې غوره کړی دی. له نیکه مرغه افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت له پلوه په یوه ډېرغوره دریځ کې دی. تاپي پروژه، کاسازر (د نوری فایبرپروژه) او دریل پټلۍ پروژه ددې ډول منطقوي همکارۍ غوره مثالونه دي. افغانستان کولای شی له خپل ستراتیژیک موقعیت څخه په استفادی د مرکزي آسیا او جنوبي آسیا ترمنځ د یوه پله حیثیت ترلاسه او د تجارت په څلورلارې بدل شي. افغانستان ډېر پخوا هم کله د ورېښمو د لارې پر سر پروت و او کله یې د لاجوردو د لارې مهمه برخه جوړوله. اوس چې یو ځل دا امکان برابر شوی دی چې مرکزي آسیا له جنوبي آسیا سره وصل شی، د افغانستان لپاره یو ډېر غوره فرصت دی. د افغانستان مهم دریځ ته په ترکیه کې (د آسیا زړه) په کنفرانس کې د شانګهای د سرمشریزی په غونډه کې او په ۲۰۱۲ م. کال کې د عشق آباد د نړیوال ترانزیت په غونډه کې دې مهمې موضوع ته اشاره وشوه. د سیمې هېوادونو په تیره بیا تاجکستان، چین، ترکمنستان، هند او ازبکستان کلک لیوال دي چې د افغانستان له لارې خپل منځي سوداګري پیاوړې کړي. د چین هېواد ته، افغانستان له اقتصادي او ترانزیتي اړخه ډېر اوچت ارزښت لري. له بلې خوا دا به افغانستان لپاره یو ډېر غوره فرصت وي چې د سیمې د هېوادو له علاقمندیو څخه او د ECO, SCO, WTO[5] او SAARC په سازمانونو کې د غړیتوب په لرلو خپل اقتصاد ته پرمختیا ورکړي. په نړیوال تجارت او اقتصاد کې ورګډیدل په اوسني لړ کې خپل اقتصادي دریځ پیاوړي کول د اوسني عصر یوه تازه او نوې غوښتنه ده. هیڅ هېواد له نړیوال اقتصادي کاروان څخه په انزوا کې نشې پاتې کیدای. له بده مرغه افغانستان له نن څخه ۱۳۰ کاله مخکې له خپلو طبیعي سرحداتو څخه محروم او د استعماري ځواک له استعماري تصمیم سره سم یې یوه برخه جلا او له نړیوالو اوبو سره یې اړیکه پرې او په وچه پورې په یوه ایسار هېواد باندې بدل شو. دا هغه وخت و چې د نړۍ د تجارت

---

[2] Economic Cooperation Organization

[3] Shanghai Cooperation Organization

[4] South Asian Association for Regional Cooperation

[5] World Trade Organization

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه، له وچې څخه د سمندر خواته شوه او اتلانتیک د سوداګرۍ لاره شوه. افغانستان چې وچې پورې ایسار او د نړیوال تجارت څخه ګوښه شوی و، اوس بېرته د پاملرنې مرکزي نقطه وګرځېده(دودیال، ۲۰۱۹:م م. ۲ـ۵).

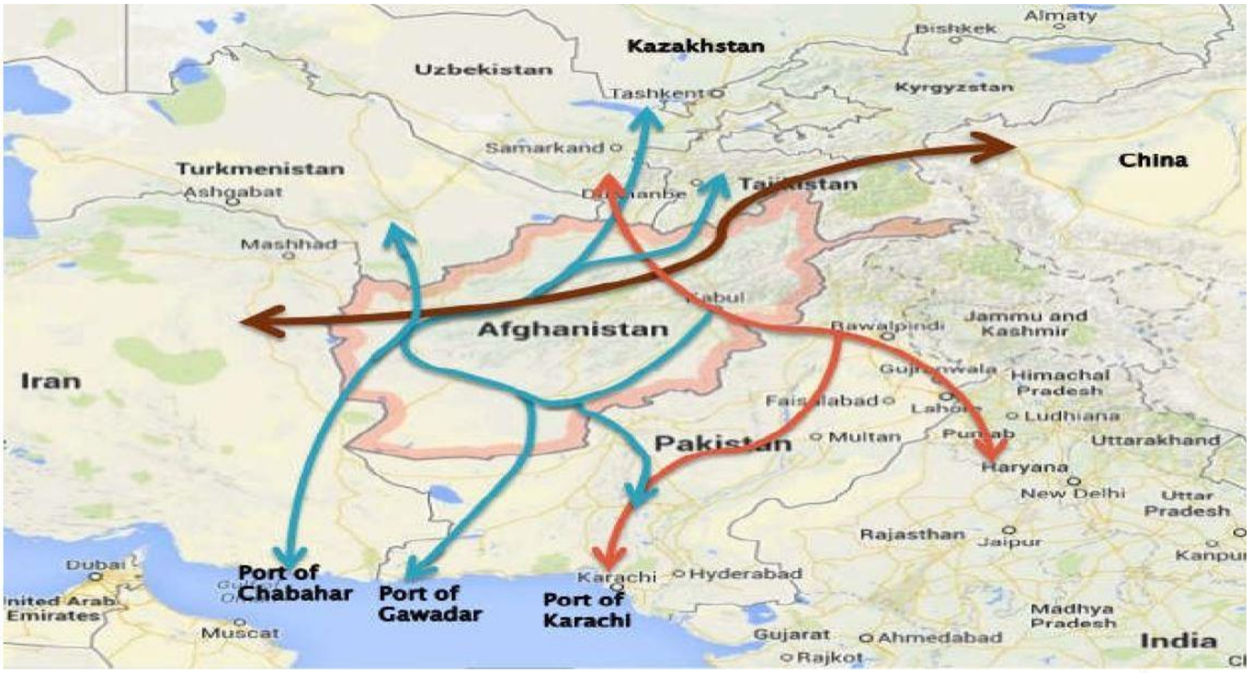

1ـ نقشه د نړۍ د مختلفو هېوادونو سره د افغانستان ترانزیتي لارې

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

دسیمې له هېوادونو سره د افغانستان مهمې پروژې او هوکړه لیکونه

أ. د تاپي پروژه

دا پایپ لاین یا نل لیکه ۱۸ سوه کلو متره اوږدوالی لري. له ترکمنستان نه د افغانستان د هرات او کندهار له لارې او بیا د پاکستان د کوټې او ملتان څخه هندي پنجاب ته غځول کېږي. دغه نل لیکه به یو کال کې د ۳۳ میلیاره کیوبک متره غاز د انتقال وړتیا لري. که د سیمې په کچه اقتصادي ګټې شریکې شي، د سیاسي ناندریو په لرې کولو کې هم مرسته کولی شي. هر کال به پاکستان افغانستان ته د ټرانزیت په برخه کې سلګونه میلیونه ډالره ورکوي.افغانستان به هر کال د صفر اعشاریه ۲ میلیارده متر مکعب غازو څخه برخمن کېږي. او په هغو سیمو کې چې دغه نل لیکه تېرېږي وګړو ته د کار زمینه برابره وي. د تاپي پروژه نه یوازې افغانستان بلکې د سیمې ټول هېوادونه له اقتصادي ګټو برخمن کوي. ترکمنستان اوس مهال ۳۵ میلیارده متره مکعب غاز په چین پلوري خو چین دغه غاز له ترکمنستان نه په ټیټه بیه اخلي، له همدې امله ترکمنستان غواړي پر چین تکیه کمه کړي چې وکولی شي خپل غاز په مناسبه بیه وپلوري. هغه سیمې چې دا نل لیکه به ورڅخه تېرېږي، هلته به کاروبار وغوړیږي. هتې، هوټلونه او بازارونه به جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي،ډېرځايي وګړي به د نل ليکي د ساتنې په موخه په دندو وګمارل شي او ډير وګړي به په بېلابېلو دندو کې مصروف شي (پسرلی،۲۰۱۲:م ۴).

دافغانستان لپاره دتاپي پروژې ارزښت

- ۴۰۰ میلیونه ډالره کلنی حق العبور
- زرګونه کاري فرصتونه
- د بریښنا فرعي سټېشنونه
- اقتصادي وده
- دحکومت دعوایدو ډیروالی
- دصنایعو پراختیا
- دصنعتي حرارتي بریښنا تولید
- په سیمه کې دافغانستان د جیوپولیټیک موقعیت تثبیت
- https://www.bbc.com/pashto/world/2015/12/151216_importance_tapi_r

د تاپي پروژه په لومړيو کې يوازې د ګازو د نل ليکي پورې ځانګړې کيده اما په اوس وخت کې په يو پرمختللي اقتصادي پروژه بدله شوې چې ددې پروژې سره سره پاکستان ته بريښنا ، فايبر نوري او اورګاډي پټلۍ چې ترکمنستان به له پاکستان سره وتړي، هم سرته ورسيږي (رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها ،۱۳۹۷:م ۵۳).

نقشه: د ترکمنستان ، افغانستان، پاکستان او هندوستان ترمنځ دتاپي مهمه اقتصادي پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&s

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. کاسا زر

د" کاسا۱۰۰۰" پروژه له ترکمنستان، قرغزستان او تاجکستان هېوادونو څخه د افغانستان له لارې پاکستان ته د برېښنا د انرژۍ د لېږد پروژه ده چې پر بنسټ به یې ۱۳۰۰ میګاواټه برېښنا دافغانستان او تاجکستان له لارې، پاکستان ته ولېږدول شي. دخپرو شوو راپورونو په اساس به لدې څخه ۳۰۰ میګاواټه برېښنا افغانستان به ارزانه بیه واخلي او پاتې ۱۰۰۰ میګاواټه به پاکستان ته انتقال شي چې دچارواکو په وینا ددې پروژې په عملي کېدو سره به افغانستان ته په کال کې ۴۵ میلیونه ډالره د ترانزیټ حق ورکول کېږي (امین، ۲۰۱۲:م ۵).

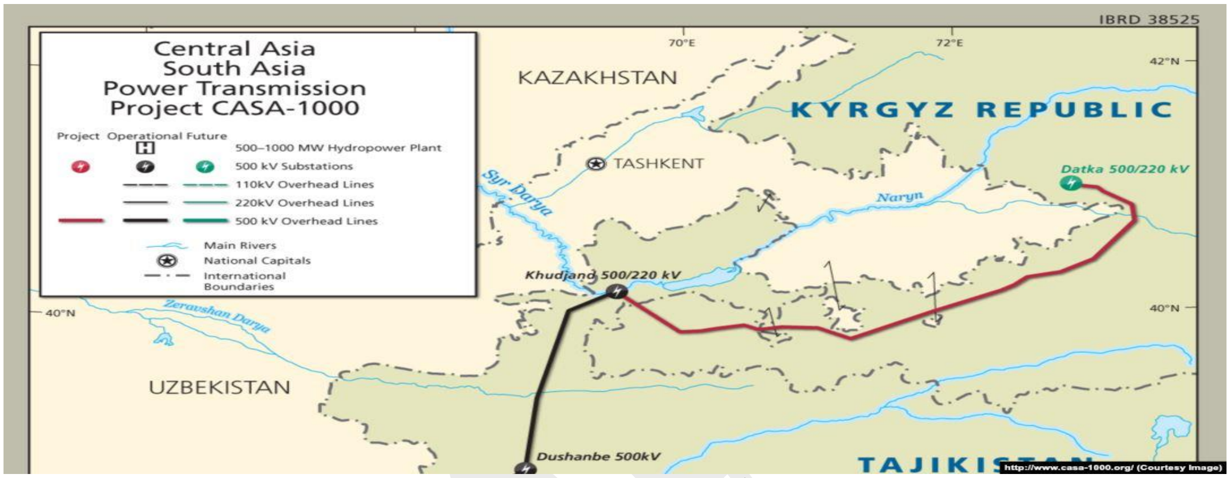

۳.نقشه:ترکمنستان،قرغزستان،تاجکستان او د افغانستان له لارې پاکستان ته د کاسا۱۰۰۰ پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&sa

ج. لاجوردو لار

د لاجوردو مسیر چې افغانستان د ترکمنستان، اذربایجان او ګرجستان له لارې له اروپا سره نښلوي د افغانستان لپاره د پام وړ اقتصادي او تاریخي ارزښت لري. دغه لاره به له یوې خوا د ورېښمو د لرغوني لارې لرغوني ترانزیتي مسیر یو ځل بیا راژوندی او له بل پلوه به افغانستان د اروپا ، منځنۍ ختیز او سویلي اسیا ترمنځ د اړیکې یوې مهمې کړۍ حیثیت پیدا کړي، چې د ټرانزیټ له درکه به هر کال په میلیونونو ډالر عواید د افغانستان په برخه شي. دغه لار به د افغانستان، ترکمنستان، اذربایجان او ګرجستان لپاره نه یوازې ټرانزیتي لاره وي چې سوداګریزه راکړه ورکړه په کې ترسره کېږي، بلکې د منځنۍ اسیا هېوادونه غواړي چې د دې لارې په اوږدو کې پر نورو لویو زېربنایي پروژو پانګونه وکړي. د افغانستان اسلامي جمهوریت، ترکمنستان، آذربایجان، ګرجستان او ترکیې ترمنځ د لاجوردو لارې پنځه اړخیزه ترانسپورټي، سوداګریز او ترانزیتي هوکړه لیک، چې د سوداګریزې راکړې ورکړې او ترانسپورټي انزوا د له منځه تلو لامل ګرځي. (د ستراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت، ۱۳۹۸:م ۱۴-۱۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴-نقشه: په سیمه کې د لاجوردو مهمه ترانزیتي او اقتصادي لار

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

د. د وریښمو لار

افغانستان له پخوا په یوه مهمه څلور لاره کې پروت دی چې د وریښمو لار ورڅخه تېریدله. د وریښمو لویه لاره د ختیز، لویدیځ، شمال او جنوب ترمنځ پرته ده او د ډېرو غرونو، دښتو، جلګو او سیندونو له لارې تیریږي. ډېر نامتو وګړي پلي یا سپاره په دې لاره تېر شوي دي او ددې هېواد د تاریخ په جوړولو کې یې خپله ونډه اخستې ده. په دې وګړو کې لوی پاچایان او امیران هم د یادولو وړ دي لکه: د مقدونې پاچا سکندر، له مغولستان څخه چنګیز، له منځنۍ آسیا څخه ګوډ تیمور او بابر او داسې نور یادولی شو. ډېر شمېر زړورو سیاحانو لکه فاهیان، هوان سانګ، چینایي بودایي راهبانو، کوریایي بودایي راهب هوی چو، مراکشي جغرافیه پوه ابن بطوطه او د وینس نامتو سوداګر مارکوپولو د افغانستان په لاره کې اوږده سفرونه کړي (الن،۲۰۰۱م:۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

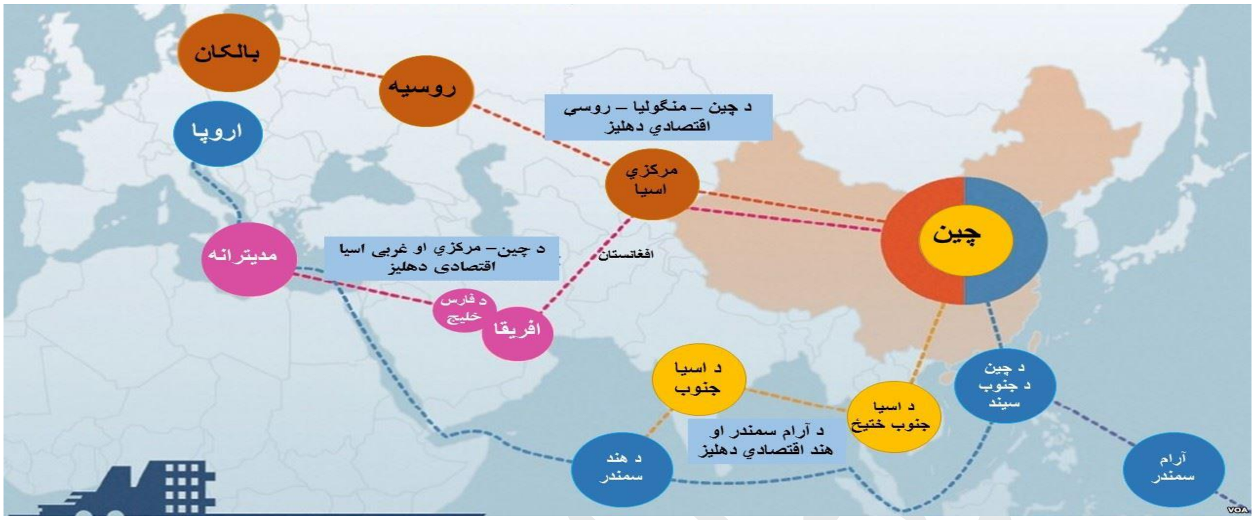

۵.نقشه: د وریښمو تاریخي او ترانزیتي لار

https://www.google.com/search?q=٪D9٪

ه. چاه بهار بندر

اوس په سیمه کې داسې یوه اړتیا او فکر رامنځته شوی چې د مرکزي آسیا هېوادونه له جنوبي آسیا سره تجارتي اړیکې ولري او دغه سوداګرې به د سمندر له لارې ارزانه او په لوی حجم ترسره کیږي، دا ځکه چې سمندري ترانزیت وسایل د وچې په پرتله ډیرو محمولو (پیټیو) ګنجایش لري. د چابهار بندر د ایران په سیستان او بلوچستان ولایت کې، چې د ایران جنوب ختیز لوري ته پروت دی، موقعیت لري. دا بندر او بو ته د افغانستان د سیده او د هند لپاره د افغانستان او ایران له لارې د منځنۍ اسیا هېوادونو ته د لاسرسي لپاره خورا ډېر ستراتیژیک ارزښت لري. له چابهار بندر څخه د افغانستان د سرحدي ولایت نیمروز تر مرکز زرنج پورې ۸۸۳ کیلو متره لاره ده. په ۲۰۰۹ زېږدیز کال کې له زرنج تر دلارام پورې سړک د هند د سرحدي سړکونو د ادارې له خوا ورغول شو. دا سړک د افغانستان څلورو مهمو ولایتونو هرات، کندهار، کابل او بلخ ته د رسېدو غوره لاره بلل کېدای شي. دغه راز چابهار بندر د مرکزي اسیا هېوادونو لپاره د هند سمندرګي ته د لاسرسي موندلو تر ټولو غوره لاره ده. د دې لپاره به د ایران او افغانستان له لارې د ۷۲۰۰ کیلو مترو په واټن له شماله د جنوب پر لور دهلیز جوړېږي او تر څنګ به یې هندوستان وکولای شي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخه توګه د منځنۍ اسيا پنځو مارکېټونو، روسيې او په نهايت کې اروپا ته لاره پيدا کړي (متفی و همکاران، ۱۳۹۷:م ۲۲).

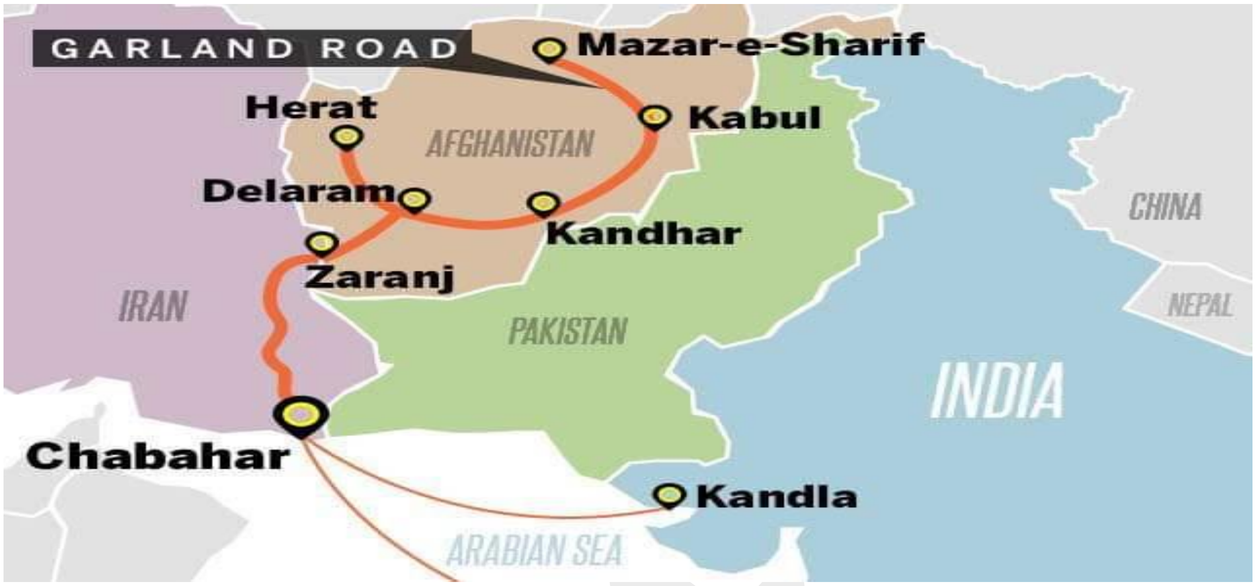

۲.نقشه: د چابهار بندر

https://www.google.com/search?biw=1600&bi

مناقشه

افغانستان تقريبا نسبتا پرمختيايي هېواد دی، چې د اقتصاد له پلوه ډېر وروسته پاتې دی. دغه اقتصادي وروسته پاتې والی، د دغه هېواد وګړي له راز راز ټولنيزو ستونزو لکه بيکاري، نفاق، اعتياد، مهاجرتونو، جنګونو، تعصباتو، ناروغيو، بيسوادي ،فساد او دې ته ورته بد مرغيو سره مخامخ کړی دی. له نيکه مرغه اوس دغه هېواد د خپل ډېر مهم جيوپوليټيک او جيواکونوميک موقعيت، طبيعي قيمتي زيرمو، غوره اقليم او د يو شمير محصولاتو د توليد په مطلق ګټې باندې فکر کوي او دخپل اقتصاد د غوره کيدو او پرمختګ لار هواروي. له دې امله چې په وچه کې پروت هېواد دی، خو غواړي چې اوبو ته لار ومومي او لکه د پرمختللو هېوادو په شان ځان د تجارت نړيوال مسير ته ورګډ کړي. د همدې موخې د ترلاسه کولو لپاره يې د وچې پنځو بندرونو، د اوسپنې د سيمه ييزې پټلۍ شبکې، سيمه ييزو اقتصادي سازمانونو، نړدې تجارتی بنددرونو او ترځمکې لاندې منابعو په اړه فکر وکړ. د ټاپي پروژه، کاسازر، چا بهار او د سوداګرۍ دهوايي دهليزونو ترڅنګ يې د لاجوردو د لارې په پرانيستوهم اقدام وکړ. د افغانستان حکومت د اقتصادي برنامې په ترڅ کې دمتحده عربي اماراتو د ۲۰۰ ميليون ډالرو مرسته د افغانستان دپنځو بندرونو جوړولو ته په پام کې ونيوله. د (ريکا) او (د اسيا زړه) په کنفرانسونو کې يې دسيمې هېوادونه دې ته وهڅول چې د يوه منطقوي اقتصاد په رامنځ ته کولو سره د سيمې دهېوادونو تر منځ د ګډ تفاهم او مرستو زمينه برابره کړي. په دې لړکې يو هم د افغانستان له لارې د جنوبي او مرکزي آسيا ترل دي. اوس د دغه پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژر پلي کېدو ته لار هواره شوې ده. دغه ټول مثالونه دافغانستنان ځوان نسل ته د اميدوارۍ غوره خبرونه دي. افغانستان اوس د خپلو کانونو، د اوبو سرچينو او لويو لارو لپاره د بل هر وخت په پرتله يوه سنجول شوې ستراتيژي جوړه کړې ده. په وچه کې د ايسار والي لوی ستونزې ته د حل يوه غوره او ګټوره طرح د وچې پنځه بندورنه دي، چې د مرکزي او جنوبي آسيا هېوادونو بې هرکلی کړی دی. له نن څخه تقريباً دوه زره کاله مخکې له همدې مسير څخه د ورېښمو لويه او مشهوره سوداګريزه لار تيريده چې افغانستان يې د تګلوري يوه برخه وه. هغه مهال افغانستان د بيلابيلو تاريخي تمدنونو د تقاطع نقطه او د لويو کاروانسرايونو، لوړ صنعت او غوړيدلی فرهنګ لرونکی هېواد و. د دغې لارې په فعاله کيدو سره د شريکو هېوادو تجارت او اقتصاد کې ژور مثبت بدلون او د سياسي اړيکو نږدې کيدل او د فرهنګي اړيکو تقويه کيدل پياوړتيا مومي. د دغې نښلوونکي لارې په واسطه به ځلور نيم ميليارده وګړي يو بل سره دوستانه اړيکې پيدا کړي. افغانستان له دې لارې ډيرې ګټې ترلاسه کوي. د دې ترڅنګ زموږ په سيمه کې د ورېښمو د لارې او د چين- پاکستان د اقتصادي دهليز زيربنايي پروژې هم پيل شوي دي، چې يوه بل تقويه کوي. تر دې مخکې د چابهار بندر هم د افغانستان لپاره يوه لاسته راوړنه وه چې د ايران، افغانستان او هند په توافق کار ورباندې وشو. دغه زير بنايي ستړې پروژې د افغانستان ځوان نسل ته غوره زيرې دي. افغانستان به و توانيږي يو ځل بيا خپل پرتم ترلاسه او له اقتصادي پلوه به پرځان بسيا شي.

پايله

افغانستان په اسيا کې د ورېښمو د لارې پر سر پروت او د سيمې د هېوادونو او ځبرځواکونو د سياسي غوښتنو ديوې ځلورلارې حيثيت لري، چې پخواني شوروي اتحاد له ړنګېدو وروسته يې جيوپولېټيک ارزښت نور هم زيات شوی دی او اوسمهال د کسپين سمندرګي چاپېريال د شوروي خپلواک جمهوريتونو او دهندو پاکستان تر منځ يې له شماله جنوب ته د ځمکني ترانزيتي لارې په توګه يو ځانګړی موقف خپل کړی دی. د افغانستان جغرافيايي موقعيت ډېر يو ځانګړی اړخ لري، ځکه چې يو اړخ ته يې د سابقه شوروي پنځه هغه جمهوريتونه (تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، قرغيزستان او قزاقستان) سره چې ډېره غوره ترانزيتي سيمه ده، چې له دريو جمهوريتونو سره خو افغانستان ګډه پوله هم لري. دغه هېوادونه د نړۍ په کچه د تېلو ډېرې لوې زېرمې او طبيعي شتمني لري، چې يو پلو ته يې د روسې بازار پروت دی او بل پلو ته يې د هند د بحر تودې اوبه او د پاکستان، هندو-چين تجارتي بازار. ځکه نو افغانستان يو ډېر ځانګړی جغرافيايي موقعيت لري، چې د اسيا نور هېوادونه د داسې يو موقعيت خوبونه ويني.

افغانستان د خپل جغرافيايي موقعيت پر بنسټ د منځنۍ اسيا تر ټولو ارزښتمن ټاټوبی ګڼل شويدی. خو د دې موقعيت ارزښت هغه وخت لا زيات شوی چې د مېشتو اولسونو په مرسته، د ځواکمن او پياوړی دولت تر واکمنۍ لاندې راغلل. د تاريخ پاڼې دا مطلب بيله شکه تائيدوي چې په افغانستان کې سياسي ثبات او پياوړې ولسي واکمني د سيمې او نړۍ لپاره د سولې او ډاډمنې ودې هميشنی پيغام لرلی دی. که افغانستان وغواړي چې د خپل ستراتيژيک، جغرافيوي، جيوپوليټيک او جيواکونوميک موقعيت څخه سمه ګټه واخلي، نو د اړوندو مسئلو لپاره لکه: په هېواد کې سولې او ثبات، ښې حکومتولۍ او د خپلو ترانزيتي زيربناوو د سمې ودې لپاره بايد يو منظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرليد رامنځته کړي. دې لرليد ته د رسيدو لپاره ټاکلې پاليسي ګانې، اړينې کړنلارې رامنځته او په رښتينولۍ سره يې پلې کړي. د دې لپاره په هېواد کې ثبات او سوله کليدي او مهم عناصر دي او که څوک په هېواد کې ښيرازي، غوره نظام، رښتينې خپلواکي او سوکالي غواړي نو په ګډه او په ملي عزم دې ورته کار وکړي.

ماخذونه

۱. امين، عبدالباقي. (۲۰۱۲) په افغانستان کې د انرژۍ وضعيت، تړتاپ او کاسا زر پروژې. د ستراتيژيکو او سيمه ايیزو څېړنو مرکز.
۲. الن، جان.(۲۰۰۱) خپل هېواد و پيژنی. ژباړن. احمد تکل.افغان نشراتي اداره (انا).
۳. باوری، رسول.(   ) لرغونی افغانستان او د وربنمو تاريخي لار. افغان جرمن انلاين خپرندويه ټولنه.
۴. پسرلی، صيام الدين. (۲۱۰۲) تحقق پروژه تاپی، اميدی برای توسعه اقتصادی کشور.اتاق تجارت و صنايع افغانستان.
۵. پيشگاهی فرد ،زهرا و رحيمی، سردار محمد.(۱۳۸۷) جايگاه افغانستان در ژئواستراتژي نظام نوين جهانی.نشريه تحقيقات کاربردی علوم جغرافيايی،ج ۸، ش ۱۱.
۶. تنهيوال، محمدظريف. (۱۳۹۱) د افغانستان عمومي جغرافيه.جلال اباد:عبدالمجيد مومند کتاب پلورنځی.
۷. ځل، سيدنورالله. (۱۳۹۰) د افغانستان پېژندنې لنډه لاره. جلال اباد:مومند خپرندويه ټولننه
۸. د استراتيژيکو اړيکو او رسنيو معاونيت. (۱۳۹۲) د ملي وحدت حکومت درې کلنو لاسته راوړنو ته لنډه کتنه. د جمهوري رياست عالي مقام دفتر لوی رياست.
۹. دوديال، محمدبشير. (۲۰۱۹) سيمه ييز اقتصاد ، اړتيا او له دې پلوه په سيمه کې د افغانستان دريځ. آريانا افغانستان آنلاين.
۱۰. رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها.(۱۳۹۷) نگاهی به دستاوردهای حکومت وحدت ملی. انتشارات: رياست عمومی دفتر مقام عالی رياست جمهوری.
۱۱. عارض، غلام جيلاني. (۱۳۸۰) د افغانستان لويې لارې. ژباړن. نور محمد سهيم. پيښور: د اريک د ګرځنده کتابتونونو اداره.
۱۲. عظيمي، محمدعظيم(۱۳۹۰) افغانستان و نقاط شگفت انگيز آن. انتشارات بين المللی الهدی.
۱۳. فرهادي، روان. (۲۰۰۱) افغانستان چهار راه آسيا. پشاور:بنياد انتشارات جهانی.
۱۴. متقی، عبدالقدير و همکاران. (۱۳۹۷) تحليل استراتژيک بندر چابهار. انستيتوت مطالعات استراتژيک افغانستان.
۱۵. نيازی، محمدداود(۱۳۹۷). د افغانستان ترانزيټ.کابل: سوله خپرندويه ټولنه.
۱۶. وثوقی، سعيدو همکاران.(۱۳۹۰) تبيين جايگاه افغانستان به عنوان کانون چند زير سيستم منطقه ای با تاکيد بر منطقه اسيای جنوبي و نقش هندوستان. آسيای مرکزی و قفقاز شماره ۸۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Faculty of Education

Department of Geography

Assist. Prof. Fayaz Gul Mazloum Yar

Contact: 0789191058

Geo-political and geo-economical Location of Afghanistan in the Region

Abstract:

Afghanistan has a greater geographical magnitude and history. It is considered the commercial and emigrational way between east and west and also of southern and central Asia.

On Afghanistan axis; through regional connective projects' development, we can call Istanbul procedure and Rica economical diplomacy a framework achievement. Some of them are as follow. The three-dimensional treaty-letter on the development of Chabahar boarder amongst Afghanistan, Iran, and India, Lajeward's (Azure stone) route developmental agreement, railroad bed projects among three countries (Turkmenistan, Afghanistan, and Tajikistan), inauguration and primary process completion of Atta Murad Railroad bed, TAPI, KASAZR, digital silks' lobby, carriage of five hundred kilowatt power by TAPI and other regional connective projects are its vivid examples. Furthermore, we can say that Afghanistan is being called the connective point of Asia, which links southern Asia with central Asia and eastern Asia with western Asia. Overall, it connects most of the Asian countries with Europe. These are what that demonstrates the geo-economical and geopolitical value and location of Afghanistan in the region. This article is based on description and library form, which contains information from diverse sources, such as different articles, various books and different internet sites. It is being focused in the article that how Afghanistan can utilize its distinctive geographical location and as an Asian intersection how can it discover it's geo-economic and geopolitical significance and exploit this status.

Keywords:

Afghanistan, Central Asia, Transit, Geo-Politics and Geo-Economics

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library